

Ontwikkelingsvoorsprong en sociale en emotionele behoeften

Doe ik wel wat hoort?

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong kun je herkennen aan hun intense manier van leven en reageren. Het is een uitdagende taak om dit te leren begrijpen, erop in te spelen en ervan te genieten. Hoe begeleid je deze kinderen? Wat zijn hun behoeften op sociaal-emotioneel gebied?

Mariken Althuisen is eigenaar van 2Wicked, **Esther de Boer** is adviseur bij KPC Groep en **Nathalie van Kordelaar** is eigenaar van Incontexto Orthopedagogen, en samen schreven zij *Een andere kijk op hoogbegaafdheid* en *Een andere kijk op [onder]presteren*

Veel ouders en leerkrachten herkennen de intensiteit van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Het zijn kinderen met een toeloze energie, een grote leerhonger en een intense beleving van de wereld. Juist deze alertheid en intensiteit bieden veel mogelijkheden om al vroeg een ontwikkelingsvoorsprong te herkennen (Althuisen, De Boer & Van Kordelaar, 2015). Aan ouders, opvoeders, begeleiders en leerkrachten de mooie, belangrijke én uitdagende taak om te leren begrijpen waarom deze kinderen op zo'n intense manier leven en reageren. En belangrijker: hoe daarop in te spelen en ervan te genieten. In dit artikel staat de begeleiding van deze kinderen centraal. Het omgaan met andere kinderen en volwassenen (de sociale ontwikkeling) en de verwerking van indrukken, contacten en prikkels (de emotionele ontwikkeling) spelen daarbij een belangrijke rol.

Verschillende vaardigheden

Vaak worden de sociale ontwikkeling en de emotionele ontwikkeling in één adem genoemd (de sociaal-emotionele ontwikkeling), terwijl het heel verschillende vaardigheden betreft die weliswaar met elkaar te maken hebben. Een goed begrip van de eigenschappen van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong helpt bij de begeleiding van de sociale en de emotionele ontwikkeling van deze

kinderen (dit thema is in een eerder verschenen artikel in HJK behandeld, zie het kader 'Leestip' op bladzijde 31 voor een directe verwijzing naar dit artikel in ons digitale archief).

Het róde blokje!

Veel jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong vallen al snel op door een voorsprong in de taalontwikkeling en visueel-ruimtelijke ontwikkeling (getallen, vormen, et cetera). Waar de meeste kinderen van 2 jaar nog in korte zinnestjes (van twee tot drie woorden) spreken, kunnen sommige kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong al hele gesprekken voeren (Oldersma, 2011; Expertgroep Ontwikkelingsvoorsprong, 2016). Dit klinkt mooi, maar het kan ook moeilijkheden met zich meebrengen. Een peuter die al een grote woordenschat heeft en al erg goed kan praten, is voor zijn leeftijdgenoten niet altijd goed te volgen. Omdat dit kind meestal ook grote denksprongen maakt, is hij niet goed in staat om in eenvoudige bewoordingen uit te leggen wat hij bedoelt.

Het referentiekader voor elk jong kind is zichzelf en zijn eigen ontwikkeling. Figuur 1 'Het róde blokje' (hieronder) geeft een voorbeeld weer

Figuur 1 – Het róde blokje (LPC en SLO, 2011)

Een kind met een ontwikkelingsvoorsprong kan niet begrijpen dat andere kinderen kleuren nog niet kennen; help dit kind om zijn eigen capaciteiten te leren kennen

waarin de peuters elkaar niet begrijpen. De peuter met een ontwikkelingsvoorsprong vraagt om een rood blokje, terwijl de andere peuter de kleuren nog niet kent. In eerste instantie heeft het vragende kind geduld, maar bij de tweede keer reageert hij boos. Zijn geduld is op. De juf interpreteert dit als een achtergebleven sociale en emotionele ontwikkeling, terwijl dit kind juist eerder zijn impuls om meteen te reageren heeft uitgesteld. Bovendien kan hij nog niet begrijpen dat andere kinderen de kleuren wellicht nog niet kennen. En juist daar ligt een taak voor de leerkracht. Het is belangrijk dat het kind met een ontwikkelingsvoorsprong zijn eigen capaciteiten leert kennen, ook in vergelijking met die van anderen in zijn omgeving.

Niet begrepen

Voor een kind met een ontwikkelingsvoorsprong kan het erg moeilijk zijn om zich in te leven in het gedachtegoed van zijn leeftijdgenoten (Webb, 2005; Althuisen, De Boer & Van Kordelaar, 2015). Leeftijdsgenoten begrijpen het kind met de ontwikkelingsvoorsprong niet, en dat is andersom ook zo. Dit bemoeilijkt de sociale omgang met leeftijdsgenoten. Het kind kan hierdoor onzeker worden en/of een negatief zelfbeeld ontwikkelen. De moeilijkheden rondom de sociale omgang komen niet doordat het kind een grote voorsprong heeft of bepaalde sociale vaardigheden niet zou bezitten, maar omdat het zich onbegrepen en afgewezen voelt. Sommige kinderen zullen zich gaan aanpassen en soortgelijk gedrag gaan vertonen als dat van hun leeftijdsgenoten om maar

niet op te vallen. Een typisch voorbeeld hiervan is de kleuter die al koptoters tekent, maar omdat de andere kinderen in de groep dat nog niet kunnen, zelf ook weer gaat krassen. Vervelend, want zo begint het onderpresteren. Maar ook knap, want dit kind heeft sociaal gezien precies aangevoeld wat de norm is in de groep.

Anders voordoen

Uit de praktijk blijkt dat ouders, begeleiders en leerkrachten (ongewild en onbedoeld) vaak een bepaald beeld hebben van wat een kind op een bepaalde leeftijd zou moeten kunnen of zou moeten laten zien qua gedrag. Zij vergelijken de ontwikkeling met andere kinderen van dezelfde leeftijd of met ontwikkelingsfasen die in boeken beschreven zijn. Wanneer een kind een voorsprong heeft in zijn ontwikkeling, is hij feitelijk 'anders' dan leeftijdgenoten en hierdoor kan het kind als 'vreemd' worden aangezien. Een kind voelt dit vaak feilloos aan. Kinderen (met een ontwikkelingsvoorsprong of niet) willen zich begrepen en geaccepteerd voelen en willen hiervoor veel doen. Soms houdt dit in dat ze voelen dat ze moeten voldoen aan het beeld dat veel mensen hebben van kinderen van hun kalenderleeftijd en gaan ze zich aanpassen. Dit houdt in dat dit kind zich (constant) anders voordoet dan het werkelijk is en zoals het zich werkelijk voelt.

Doe ik het juiste?

Om niet op te vallen moet het kind steeds nauwlettend de omgeving in de gaten houden. Is wat >>

ik doe wel wat hoort? Doe ik wel het juiste om erbij te horen, om aardig gevonden te worden? Het kind dat zich aanpast heeft steeds informatie van de omgeving nodig om te weten hoe hij moet functioneren in de niet-eigen belevingswereld. Dit kost niet alleen vreselijk veel energie, maar het forceert het kind ook om iemand anders te zijn dan zichzelf. Dit kan boosheid, verdriet en zelfs een depressie veroorzaken, ook al op heel jonge leeftijd. Zeker hier geldt: voorkomen is beter dan genezen. Bied een omgeving (thuis en op school) waarin het kind zichzelf kan zijn, en leer het kind in welke situaties het soms nodig kan zijn om je (tijdelijk!) aan te passen. Een omgeving waarin het kind kan spelen met materialen die passen bij zijn ontwikkeling en waarin de leerkracht en andere kinderen het normaal vinden dat een kind zich even afzondert of juist helemaal opgaat in een spel. Het zou fijn zijn als de omgeving kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong ook accepteert zoals ze zijn. Dan pas voelen zij zich welkom. Een belangrijk advies voor het voorkomen van problemen op sociaal en/of emotioneel gebied: houd als omgeving meer rekening met de ontwikkelingsleeftijd en de belevingswereld van het kind en in veel mindere mate met de kalenderleeftijd.

Geschubde dieren

Romée vraagt voor haar 5e verjaardag het boek *Geschubde dieren* aan haar oma. Haar oma vindt dit maar een gek cadeau (en heeft stiekem het gevoel dat die wens ingegeven is door haar ouders). Ze geeft als reactie: 'Nee hoor schat, jij krijgt iets léuks voor je verjaardag!'

De omgeving kan de belevingswereld en interesses van een kind met een ontwikkelingsvoorsprong soms maar moeilijk begrijpen. In bovenstaande casus denkt oma dat een kind van 5 jaar onmogelijk vanuit zichzelf een boek over geschubde dieren zou willen hebben. Door haar ongetwijfeld goedbedoelde reactie laat ze Romée weten dat haar interesses dus niet leuk zijn of leuk worden gevonden door haar omgeving. Hoe zou Romée zich nu voelen? Zou ze een volgende keer weer haar interesses durven delen met haar oma?

Contact met leeftijdsgenootjes

Jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong hebben een grote behoefte om zelfstandig te kunnen handelen (zo roepen ze vaak: 'Zelluf doen!'). Dit kan in groepen nog duidelijker naar voren komen en dus ook in het samenwerken en samenspelen met leeftijdsgenootjes (Expertgroep Ontwikkelingsvoorsprong, 2016). Door hun snellere denken en vooral een andere manier van denken, kan het voor kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong soms fijner zijn om in hun eigen tempo en volgens hun eigen denkwijze te mogen handelen en spelen. Dit is geen gebrek aan samenwerkingsvaardigheden, maar een gebrek aan ontwikkelingsgelijken in de nabije omgeving. Een gebrek aan ontwikkelingsgelijken is een probleem dat vaak onderschat wordt. Zonder ontwikkelings- of denkgelijken kan een kind zich een vreemde eend

Een andere kijk op hoogbegaafdheid

Adviezen om kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong optimaal te begeleiden vind je hieronder. De adviezen komen uit *Een andere kijk op hoogbegaafdheid* (Althuisen, De Boer & Van Kordelaar, 2016).

- Erken scherpe observaties en hevige gevoelens, ongeacht hun intensiteit. Bagatelliseer ze niet;
- Probeer rustig te blijven. Hoogbegaafde kinderen voelen dingen vaak heviger en kunnen in het 'heetst van de strijd' moeilijk voor rede vatbaar zijn. Vaak hebben ze echter wel een punt. Geef aan dat het bij een conflict verstandig is om allemaal even tot rust te komen en dat je op een later moment écht naar hun verhaal luistert;
- Geniet en verwonder je over de 'andere' gedachtegang van het kind en toon interesse in die gedachtegang;
- Leer het kind dat het een ander niet helpt door emoties sterk mee te voelen of over te nemen. Je helpt een ander meer door medeleven te tonen en hulp te bieden wanneer dat mogelijk is en erom gevraagd wordt;
- Bied begeleiding en uitdaging op maat door uit te gaan van de ontwikkelingsleeftijd en veel minder van de kalenderleeftijd;
- Bied uitdaging: niet met extra werk, maar met ander werk (zoals complexere taken);
- Zie in dat je niet je eigen referentiekader of kaders uit boekjes zomaar kunt hanteren over wat 'normaal' is en wat niet;
- Wees oprecht en authentiek (practice what you preach);
- Verdiep je in kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong, zodat je je écht kunt verplaatsen in deze kinderen;
- Ga in gesprek met het kind en luister écht;
- Ga in gesprek met de ouders en luister écht;
- Geniet van deze kinderen. Ze zullen je verrassen!

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong hebben een grote behoefte om zelfstandig te kunnen handelen; dit kan zich uiten bij het spelen met leeftijdsgenootjes

in de bijt gaan voelen. Dit heeft uiteraard op zijn beurt weer invloed op de emotionele (en vervolgens ook op de sociale) ontwikkeling en competenties, met name voor de ontwikkeling van een reëel en positief zelfbeeld. Dit zelfbeeld ontwikkelt het kind door zich voornamelijk in interactie met ontwikkelingsgelijken te spiegelen (Webb, 2005).

Maak het bespreekbaar

Er is nog een aantal situaties waarbij een kind met een ontwikkelingsvoorsprong de begeleiding van een ouder, leerkracht of andere volwassene hard nodig heeft. Soms zie je dat een kind voorloopt op intellectueel gebied, maar op gemiddeld niveau functioneert op sociaal en emotioneel gebied. Regelmatig komt het voor dat een kind met deze asynchrone ontwikkeling wordt gezien als een kind dat achter zou lopen op sociaal en emotioneel gebied. Blijkbaar is het voor veel mensen makkelijker om te kijken naar hiaten (naar wat er niet is), dan naar een voorsprong (naar wat er wel is), want feitelijk is alleen de intellectuele voorsprong hetgeen dat uit de pas loopt. Daarnaast krijgt een kind dat op intellectueel gebied voorloopt soms te maken met zaken waar hij op emotioneel gebied nog niet aan toe is, denk aan het zien van vreselijk (oorlogs)nieuws op televisie of internet. Het ontbreekt dit kind dan aan directe kennis en levenservaring om bepaalde gebeurtenissen in de juiste context te kunnen plaatsen. Het advies is ook hier: maak het bespreekbaar, bied ruimte aan het kind om zich te uiten, luister naar het kind en bekijk samen mogelijke oplossingen. Soms kan het kind de oplossingen nog niet zelf uitvoeren en zal het hulp moeten vragen (en krijgen) of een oplossing moeten uitstellen tot later. Bied ook hier ruimte aan het kind om zelf (mee) te werken aan een oplossing.

Grenzen en ruimte

Betekent ruimte bieden dan dat je geen grenzen meer stelt? Nee, allerm minst. Ieder mens, en zeker een jong kind, heeft duidelijkheid nodig. Grenzen stellen en ruimte bieden zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Juist door aan te geven waar een grens ligt, wordt de ruimte gedefinieerd waarbinnen er vrijheid van handelen is. Het kind hoeft dan niet op zoek te gaan naar grenzen door deze continu te overschrijden, maar weet wat het mag en niet mag. Soms is het kader groot, een andere keer kleiner, maar telkens is duidelijk binnen welk kader er speelruimte is om die zelfstandig in te vullen is. De grens kan, naarmate het kind ouder wordt, steeds meer in onderling overleg tot stand komen en steeds verder weg komen te liggen. Een jong kind met een ontwikkelingsvoorsprong heeft, net als elk kind, begrip en steun vanuit zijn omgeving nodig. Voor ieder kind is het nodig om zich geaccepteerd te voelen, precies zoals hij of zij is. ☀

Leestip

Lees in ons archief het eerder verschenen artikel over ontwikkelingsvoorsprong van de auteurs van dit artikel (www.hjk-online.nl/archief):

- Althuisen, M., Boer, E. de, & Kordelaar, N. van (2016). Juf, kijk! Dat klopt niet! Omgaan met jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. *HJK*, 44 (1), 4-7.

Literatuur

- Althuisen, M., Boer, E. de, & Kordelaar, N. van (2015). *Een andere kijk op hoogbegaafdheid*. Amsterdam: SWP.
- Boer, E. de, Booij, N. (2011). *Handreiking hoogbegaafdheid*. 's-Hertogenbosch: Landelijke Pedagogische Centra.
- Braham, A. (2005). *Dabrowski en de Positive Disintegration Theory*. Via: www.hoogbegaafdvlaanderen.be/07_Probleemkin/6_Dabrowski.html.
- Expertgroep Ontwikkelingsvoorsprong (2016). *Kenmerkenlijst van hoogbegaafde peuters en kleuters*. Via: www.expertgroepontwikkelingsvoorsprong.nl/kenmerkenlijst-van-hoogbegaafde-babys-en-peuters.
- Kieboom, T. (2012). Presentatie *Hoogbegaafd? Een wonderkind!* Den Bosch: Conferentie Talent voor Excelleren, KPC Groep, november 2012 (<http://tinyurl.com/nheuo33>).
- Oldersma, F. (2011). *Signalering ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters (zes-weken-procedure)*. Groningen: OBS De Starter. Via: www.talentstimuleren.nl/?file=1097&m=1387480733&action=file.download.
- Webb, J.T., Meckstroth, E.A., & Tolan, S.S. (2005). *De begeleiding van hoogbegaafde kinderen*. Assen: Koninklijke van Gorcum.

Wil je op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem nu een abonnement op HJK

Wil je niets missen, neem dan een abonnement op HJK én JSW en betaal slechts €119,50 per jaar

HJK lezen op tablet en pc via Schooltas

Ontvang 10 x HJK

Krijg toegang tot het digitaal archief

Studenten ontvangen **40%** korting

Samen voor €78,- per jaar

Meer weten? Ga naar www.hjk-online.nl of bel 088-2266691